

1944, marec 2. Moskva. — Záznam o rokovaní čs. vojenských predstaviteľov so zástupcami sovietskych vojenských kruhov o otázkach pomoci pri prípravách povstania na Slovensku.¹

Čs. velvyslanec v Moskve Fierlinger uspořádal dne 2. března 1944 večeri v budově velvyslanectví, na kterou pozval gen. plk. Golikova, div. gen. Fokina, brig. gen. Jevstignějeva, komisaře stát. bezpečnosti gen. Žukova, div. gen. Nižborského a náčelníka čs. voj. mise v SSSR brig. gen. Píku.

Po večeri v rozhovorech byly projednány otázky materiální a personální pomoci na území Slovenska,² otázky organizace čs. voj. jednotek na území SSSR, vyššího velitelství, jeho označení, doplnění důstojnického sboru a zhruba dotknuty i problémy, obsažené v memorandu, odevzdaném p. prezidentem komisaři Molotovu.

Gen. plk. Golikov, pokud jde o povstání na Slovensku, materiální a personální pomoc, poskytnutou z území SSSR ať již československými nebo sovětskými jednotkami, vyslovil názor na základě zkušeností, které má Rudá armáda s partyzánským hnutím, že prozatím, dokud Rudá armáda se nepřiblíží slovenskému území, nebude lze zasadit pro podporu povstání takové síly, které by mohly vésti dlouhodobou obranu větších prostorů, respektive musí být vzata v úvahu i možnost je zásobovat a obtiže s tím spojené. Myslí, že jedině organizovatí pohyblivé partyzánské oddíly je možným a vhodným způsobem vedení boje na Slovensku. Souhlasí plně s tím, aby bylo vytvořeno v širokých rozměrech partyzánské hnutí ve vhodných prostorech Slovenska, t. j. Nízké Tatry — Slovenské stredohoří a Humenné — Užocký průsmyk — Bardějov, které by bylo zesíleno shoením čs. vzdušné-desantní brigády a případně menšími sovětskými oddíly, zkušenými v partyzánských bojích. Tyto sovětské oddíly by mohly být využity jako kádry partyzánských oddílů a měly by i značný politický význam, neboť by byly důkazem, že Sovětský svaz, resp. Rudá armáda to myslí s pomocí Československu vážně.

K úspěšnému zajištění této pomoci je však třeba učiniti taková opatření, aby byla záruka, že veškeré přípravy budou provedeny včas a tak, aby předurčený materiál se dostal do povolanych rukou.

Poukázali jsme na to, že naše přípravy již na tolik pokročily, že máme připraveny a ještě připravujeme zvláštní skupiny, které jsou obeznámeny s poměry na Slovensku a které mají povstání organizovatí a zajistiti místa pro příjem potřebné výzbroje. Gen. Píka poznamenal, že pět skupin zpravodajských bude možno shoditi již v polovině března t. r. a dalších patnáct skupin organizačních v polovici dubna, kdy v předpokládaných prostorech sejde snih. Pokud jde o vybavení pří-

bola ihneď po obdržaní odovzdaná do Londýna, svedčí údaj v citovanej už depeši Kopeckého z 1. 3. 1944: „V mých depeších čís. 146, 147 (»prezidentovi a vládě zpráva o dohodnutí« — pozn. V. P.) jsou zprávy, které mně došly dne 27. února od spojky dr. Freye. On sám přijede asi za 14 dní.“ (AMZV Praha. Depeše došlé, 1944, čís. 581, Žen. 148.) Spojkou Freya — Fraštackého bol pravdepodobne riaditeľ Svoboda z „Cukorspolu“ (podľa rozhovoru s dr. J. Kopeckým v apríli 1964).

¹ Tento dokument sme mali k dispozícii len v podobe výtahu z prílohy k čj. 399/Taj. 44, ktorý bol pripojený ako príloha 3 d) k zpráve hlavného veliteľstva z 12. 12. 1944 o rokovaní so spojencami v záležitosti pomoci Slovenskému národnému povstaniu. Výtah predstavuje asi polovicu záznamu, citovaného v práci Č. Amorta, odkiaľ záznam preberáme. Časť, ktorú sme mali k dispozícii ako archívny dokument, je totožná s príslušnými pasážami v Amortom citovanom dokumente (až na jednu maličkosť — vid' pozn. 2). Dokument je datovaný podľa dňa konania rozhovoru.

² Vo výpise z prílohy k čj. 399/Taj. 44 (porov. pozn. 1) znie táto časť vety takto: „... otázky materiální a personální pomoci při povstání na území Slovenska“ (SÚA Praha. D 20-32-36/162).

slušníků zvláštních skupin, kteří mají býti shozeni, potřebnými dokumenty, je podniknuto vše, aby byli vybaveni co nejlépe. Formuláře dokumentů máme a je třeba podle nich jen zhotoviti kopie.

Gen. plk. Golikov se pak dotazoval, zda na Slovensku máme někoho, na koho se skupiny mohou s důvěrou obrátiti a zda máme s nimi spojení. Gen. Píka na to odpověděl, že důvěryhodné osoby na Slovensku máme, že příslušníci jednotlivých skupin tam mají příbuzné, avšak radiospojení s těmito osobami doposud není. Je úkolem těchto zpravodajských skupin organizovati stálé spojení a připravit prostory a spojky pro podchycení dalších organizačních skupin. Na to z poznámky div. gen. Fokina jsme usoudili, že Sověty již dnes mají radiové spojení se svými skupinami (spojkami) na Podkarpatské Rusi. Div. gen. Fokin nám také přislíbil veškerou pomoc pro tyto akce a sdělil, že letouny nám budou včas dány k dispozici.

Gen. Žukov se pak zmínil, že radiostanice pro zvláštní skupiny byly již dodány a že požadovaná výzbroj a střelivo budou včas připraveny. Celková jejich váha je však velmi značná (asi 800 tun), takže bude třeba pro dopravu asi 400 letounů, z nichž každý unese asi 2 tuny. Je nutné přesně stanovití místa shození a zajistiti spolehlivé lidi, kteří výzbroj mají převzítí. Gen. Píka k tomu poznamenal, že všechno to je úkolem zvláštních skupin.

Div. gen. Golikov pak znovu zdůraznil, že jedině partyzánské oddíly, případně zesílené čs. jednotkami a menšími sovětskými oddíly mohou v dané situaci na Slovensku se zdarem působiti. Musí býti pohyblivé, nesmí se vázati na dlouhodobou obranu míst, ve kterých budou. Zdůraznil dále, že je třeba znáti letiště a přistávací plochy v prostorech působnosti partyzánských oddílů. Je samozřejmé, že účinnost partyzánských oddílů na Slovensku by musela býti v souladu s činností sovětských partyzánských oddílů severně Karpat, musela by býti mezi nimi dobrá spolupráce již také proto, aby bylo zabráněno přesunům německých jednotek karpatskými přechody. Gen. plk. Golikov a div. gen. Fokin jsou názoru, že ze strany Maďarů nebude celkem ničeho podniknuto proti Slovensku. Za to však z Polska přes Karpaty, které budou míti zvláštní důležitost pro vedení německých operací, po přesunu vojsk a spojení s dunajskou kotlinou, lze očekávati zásahy Němců proti Slovensku. Proto přechodům karpatským musí býti věnována velká pozornost. Gen. plk. Golikov nevylučuje však to, že se německé jednotky pokusí o proniknutí na Slovensko z Maďarska, případně z Rumunska.

Zdůraznili jsme, že byly již dány příslušné pokyny na Slovensko, aby byly učiněny přípravy k stažení voj. materiálu a případně i slovenských jednotek do prostorů, které musí býti udrženy za každou cenu pro další akce na Slovensku a v historických zemích. Poukázali jsme také na to, že síla slovenské armády, která pozůstává jen ze dvou divizních oblastí, je malá. Slovenské jednotky jsou vlastně v kádrech, přičemž výzbroje pro zvýšení počtu jednotek, nebo dokonce mobilizaci se nedostává. Z jednotek obou divizních oblastí byly ukomplektovány a doplňovány polní slovenské jednotky (1. pěší zajišťovací divize).

Div. gen. Fokin poznamenal, že je třeba, aby v Československu se již přešlo — jelikož čas kvapí a doba uzrává — od více méně pasivního odporu k otevřenému a organizovanému boji, jako je tomu v Jugoslávii a v Polsku. Ví, že se dělalo u nás co se mohlo, akce však nebyly organizovány, byly vedeny jednotlivě, a proto nemohly dáti zvláštních výsledků. Zdůraznili jsme na tuto poznámku, že právě to je nyní našim přáním, v tomto směru provádíme veškeré naše přípravy a také naše vláda a prezident republiky potřebné pokyny již vydali.

Doba povstání v Československu závisí od všeobecného spojeneckého ofenzivního plánu. Předpokládáme, že vzhledem na klimatické podmínky v západních částech Sovětského svazu lze s většími strategickými operacemi počítati až v měsíci květnu, kdy pravděpodobně budou též současně zahájeny operace západních spojenců. Proto je nutno pro tuto dobu býti připravena k předvídaným operacím na Slovensku.

Gen. plk. Golikov s těmito předpoklady plně souhlasil.

Gen. Píka pak k tomu ještě dodal, že akce může být zahájena ještě dříve, a to v případě násilné okupace Slovenska německými vojsky, kdy očekáváme branný odpor Slováků. I v tomto případě je naší povinností tento odpor posílit jak válečným materiálem, tak našimi jednotkami z území SSSR.

Nakonec k těmto problémům jsme ještě poznamenali, že pro předvídané akce vzhledem k celkové válečné situaci byla nám přesně stanovena lhůta, do které musíme zakončiti nejen veškeré přípravy na území SSSR, ale i na území Slovenska. Proto nutno přikročiti k intenzivnímu programovému dokončení příprav po všech stránkách, k čemuž je třeba plné pomoci Sovětského svazu, a to hlavně v dopravě velitelského sboru z Anglie a pohotovosti požadované výstroje a střeliva (zabalení, dopravení na místa prvního určení na letiště atd.).

Gen. plk. Golikov, div. gen. Fokin a gen. Žukov slíbili v tomto směru plnou podporu a pomoc.

V dalším pak jednáno o organizaci čs. jednotek na území SSSR, otázka vyššího velitelství těchto jednotek, jeho označení, vybavení a úkoly. Organizace a výcvik 2. naší samostatné brigády jsou plánovány tak, aby k 15. dubnu t. r. vše bylo zakončeno. Nyní se provádí souběžně technický, taktický i para-výcvik, který je však brzděn nedostatkem důstojníků. Mužstvo i důstojníci brigády provádějí nyní seskoky padáky z balonů z výše 500—600 m. Seskoky z letadel a taktický výcvik jednotek budou závislé na použitelnosti letišť, blízkých ubytovacímu prostoru brigády. Budou-li tato letiště začátkem dubna použitelná, bude výcvik brigády skončen okolo 15. dubna. Je však třeba k urychlení výcviku jednotek, hlavně technického, uspišiti příjezd důstojníků, vyžádaných z Anglie. Bez nich pohotovost brigády nebude dosažena. Ohledně vyřízení nutných formalit, spojených s povolením vjezdu na území SSSR, jednali jsme se zástupcem N. K. Z. V. Vyšinským, který přislíbil celou věc v několika dnech vyříditi a zakončiti. Hledáme také možnost, aby alespoň menší část důstojníků mohla být převezena z Anglie přímými letadly. Anglický velvyslanec v Moskvě, s kterým o této věci jednal náš velvyslanec Fierlinger, nestaví se k tomu nijak záporně a vyslovil názor, že by to bylo možné, dají-li Sověty k tomu souhlas. O této věci mluvili jsme také s komisařem Vyšinským, který nám sdělil, že sice není ještě přímého leteckého spojení, že však se o něm jedná, ale žádná dohoda dosud učiněna nebyla. Gen. Píka k tomu poznamenal, že by bylo nutno, aby otázka vyslání zvláštních letadel s čs. důstojníky z Anglie nebyla vázána na všeobecné jednání sovětsko-britské, nýbrž aby byla řešena jako zvláštní samostatná věc. K tomu div. gen. Fokin poznamenal, že nebude žádných překážek ze strany Sovětů v tomto případě a že můžeme být jisti, že povolení, dají-li Angličané letadla, bude uděleno.

Dále se jednalo o vyšším velitelství čs. jednotek v SSSR. Dnes máme v SSSR dvě samostatné brigády, tedy dvě vyšší jednotky — první brigáda (smíšená) je zasazena na frontě, druhá (vzdušná-výsádková), která se organizuje, je jednotka speciální. Sloučení těchto jednotek pod jedním velením je nutné z důvodů vnitřního velení, koordinace, řízení výcviku, doplňování atd. Sloučení těchto jednotek v divizi není však dobře myslitelné a možné, právě vzhledem k jejich různorodosti, speciálnosti a různosti úkolů, které se pro ně předvídají, což plně uznává i sovětské velení. Vyskytl se proto názor, že by tyto jednotky mohly být sloučeny v lehký sbor, kterému by byly podřízeny všechny čs. jednotky v SSSR, obě brigády, letectvo i náhradní těleso po všech stránkách, tj. velitelské, administrativní i správní. Aby však velitelství tohoto sboru mohlo plniti veškeré úlohy, které mu přísluší nebo které budou v budoucnu ještě na něj vloženy, je třeba, aby mělo pro tento účel organizovaný a dostatečně vybavený štáb, jakož i potřebné útvary.

Poté námi ventilována otázka velitelství čs. jednotek v SSSR (lehkého sboru) při akci na Slovensku. Vyslovili jsme názor, že je nejen žádoucí, nýbrž i nutno, aby toto velitelství bylo shozeno spolu s naší vzdušno-výsádkovou brigádou s případnými sovětskými oddíly na Slovensku, jednak aby na místě koordinovalo operace všech složek odporu, jednak aby řídilo organizování vojenských jednotek

z miestnych zdrojů a mělo také vliv na administratívni správu obsazeného území. S tímto našim názorem přítomní sovětští činitelé vyslovili naprostý souhlas.

Nakonec učiněn námi dotaz ohledně sovětské materiální pomoci Československu po přiměří v duchu memoranda, odevzdaného p. prezidentem republiky Stalinovi. Gen. plk. Golikov, který je pověřen tyto otázky s námi projednati, vyhnul se konkrétní odpovědi s odůvodněním, že musí tyto otázky do podrobností prostudovati a propracovati a že včas bude vše připraveno a že podrobnosti mohou býti pak projednány s náčelníkem čs. voj. mise v SSSR gen. Píkou. Můžeme plně spoléhati, řekl gen. plk. Golikov, na plnou pomoc Sovětského svazu, jelikož maršál Stalin dal zásadní souhlas k splnění všech našich požadavků.

Na náš dotaz, zda a kdy by mohl případně přijeti do SSSR náčelník Š. V. B. M. brig. gen. Miroslav ke konkrétnímu a podrobnému projednávání všech otázek, přítomní sovětští činitelé se vyhnuli odpovědi a další diskusi o tom zamluvili nutností odchodu za služebními povinnostmi.

Po odchodu sovětských generálů velvyslanec Fierlinger doporučil nám nenaléhati na konkrétní projednávání otázek poválečné pomoci a součinnosti. Velvyslanec nevidí také nutnost příjezdu gen. Miroslava, který pro krátké jednání by mohl zde ztráviti delší dobu v nečinnosti. Můžeme se spolehnouti, že po formálním slibu maršála Stalina veškeré naše požadavky budou splněny.

SÚA Praha.³ Podľa textu publikovaného v knihe Č. Amorta „KSSS a náš národní odboj“, Praha 1961, s. 184—189.

50

[1944, po 3. marci. Londýn.]¹ — Výklad k dotazu V. Šrobára v otázke voľby termínu povstania na Slovensku a pokyny k jeho príprave určené na odoslanie na Slovensko.

Tajné.

1. Části presidentova projevu, které ve své podstatě tvoří jasnou výzvu k všestrannému zintenzivnění protinacistického odporu, jež má vyvrcholit ve všeobecný branný zásah na československém území, je nutno chápat a vykládat jen v nejužším

³ Č. Amort uvádza takúto citáciu: SÚA, VKPR, SSSR — k čj. 399/taj. — SSSR, fol. 36—45.

¹ Dokument nie je datovaný ani podpísaný. Len v záhlaví je nadpísaný takto: „Pro slovenského posla. Odpověď na ty kapitoly Šrobárova vzkazu, které se týkají ozbrojeného povstání.“ Z toho vyvodzujeme, že ide o odpoveď na časť Šrobárovo odkazu Benešovi z 13. 2. 1944, ktorý bol odoslaný v depeši Kopeckého zo Ženevy 1. marca (depeša došla do Londýna 3. marca). Nadväzujúc na prezidentov prejav v Štátnej rade z 3. februára, Šrobár oznamoval: „Výzva k povstaniu bude na Slovensku dľa uzhovorenia uskutočnená vo chvíli, keď: a) nastane druhý front, b) všeobecný útok, c) priblíženia sa ruskej armády k našim hraniciam, d) nadviazaním stykov s ruskými partizánmi, e) dodaním zbrojného materiálu z Ruska.“ (AMZV Praha. Depeše došlé, čís. 598, Žen. 146.) V ďalšom texte sa Šrobár k veci znova vrátil: „Bylo by žádoucnó, by niekto z vládných kruhov v Londýne vyložil slovenskému a českému obyvatelstvu vhodným spôsobom ten odsek reči Beneša, v ktorom je urobená výzva k všeobecnému povstaniu. Bylo by snáď vhodné určiť čas k povstaniu, aby jednotlivé skupiny bez spoločného povelu izolovane nezačali odboj, ktorý by sa musel skončiť porážkou. Lud československý sice bude odhodlaný k všeobecnému povstaniu, ale organizované skupiny sú dosiaľ utajené pred zrakmi gestapa, ktoré po reči prezidenta Beneša bude pozorne stropovať naše podzemné organizácie.“ (Tamtiež.)

² ŠVBM — Štáb pre vybudovanie brannej moci. Z tejto poznámky by vyplývalo, že odpoveď bola konceptom, ktorý prišiel pravdepodobne od ministra Ingra do ŠVBM. Rysuje sa tu súvislosť s inštrukciami a pokynmi na Slovensko, ktorých poslednú úpravu urobil Ingr (list gen. Miroslavovi z 23. 3. 1944 s prílohou, ktorá mala 7 listov — vid pozn. 2 k dokumentu čís. 53 z 21. 3. 1944).